

İSED

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2021

Makale Adı /Article Name

GÜLTEN AKIN'IN ŞİİR ANLAYIŞI

GÜLTEN AKIN'S APPROACH TO
POETRY

Yazar

Seher İLASLAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-mail:
seherilaslano6o6@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9288-8187

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 25 Eylül 2021

Kabul Tarihi: 20 Kasım 2021

Yayın Tarihi: 15 Aralık 2021

Kaynak Gösterme

İlaslan, S. (2021). Gülten Akın'ın Şiir Anlayışı. *İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 1 (2), s.77-

94.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onayının gerekmediğini belirtmiştir.

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2021

Öz

Bazen bir sözcük, bir dize, bir nesne, bir olay, bir konu, havadaki bir koku, bir dinginlik, bir esintinin kendisini şiir yazmaya kıskırtabilecek nedenler olduğunu ifade eden Gülten Akin'in şiir yazabilmek için sayamayacağı kadar çok nedeni vardır. Türk şiirinin de dünyadaki tüm sanat dalları gibi sorunlarla yüklü olduğunu düşünen Akin, her şeyin hızla eskidiği, eskitildiği, değiştiği ve değiştirildiği bir akışta şiirin değişmeden kalmasını da mümkün bulmaz ki şairin hayat ve sanata bakışı ve farkındalığı olgunlaştıkça kendi şiir dünyasında da çizgileri net değişimler yaşadığı görülür. İlk üç kitabında (Rüzgâr Saati, Kestim Kara Saçlarımı, Sığda) bireysel izler mevcutken, sonrakilerde toplumsal olanın baskın olduğu görülür. Şairin kendi şiir anlayışını izah ederken de yer verdiği bu tespit, onun şiir anlayışındaki değişime genel bir bakışı ihtiva eder. Bununla birlikte şairin, hemen her şiirinin ötekini uzantısı olmaksızın bir öncekine göre yeni olduğunu vurgulaması ise her şiirinde yeni arayışlar ve öncekinden daha güçlü bir söyleyiş ortaya koyma çabasında değil, her şiirine kendi biçimini kazandırarak kendi bütünlüğünün ve özgünlüğünün imzasını atma çabasında olduğunu göstermektedir. Ve buna karşın bu bağımsız parçalara dönüp baktığında şiirinde bir "Gülten Akin dili" oluştuğunu da ifade eden şairin şiiri, yazar Haydar Ergülen'in de ifade ettiği gibi "sıkı, çetin ve sürekli" bir dilin ince(likli) şiiridir. Bu tespitler doğrultusunda bu çalışmanın Giriş kısmında incelikler şairi Gülten Akin'in hayatına, birinci kısmında şiir ve şiir sanatı üzerine bazı düşüncelere, ikinci kısmında Akin'in şiir anlayışı üzerine farklı yazarların bazı tespitlerine, üçüncü kısmında ise Akin'in sanat ve şiir sanatı üzerine şahsi düşüncelerine yer verilerek şair Gülten Akin'in şiir anlayışı tahlil edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Şiir, Şiir Sanatı, Poetika, Gülten Akin'in Şiir Anlayışı

Abstract

Expressing that sometimes a word, a line, an object, an event, a subject, scent in the air, calmness and breeze are the reasons that may provoke him to write poetry, Gülten Akin has many reasons to write poetry that she cannot count. Akin does not find it possible for poetry to remain unchanged in a flow where everything is rapidly getting old, worn out, altering and being altered, and as the poet's view and awareness of life and art matures, it is seen that s/he has experienced clear changes in his/her own poetry world. While there are individual traces in her first three books ("Rüzgâr Saati" - "Wind Hour", "Kestim Kara Saçlarımı" - "I Cut My Black Hair", "Sığda" - "In Shallow"), it is seen that the social phenomena outweigh in the later ones. This determination, which the poet included while explaining his own understanding of poetry, includes a general view of the change in her approach to poetry. On the other hand, the poet's emphasizing that almost every poem of her is new compared to the previous one without being an extension of the others is an indication that she is not trying to put forward new searches and a stronger expression than the previous one in every poem, but that she is trying to put her signature on her own integrity and originality by giving each poem its own style. And on the other hand, when she looks back on these independent parts, the poet's poem, Akin also states that a "Gülten Akin language" is formed in her poetry, which is a fine (subtle) poem of a "strict, tough and continuous" language, as the writer Haydar Ergülen expresses. In line with these evaluations, in the introduction part of this study, the life of the poet of subtleties Gülten Akin, in the first part some thoughts on poetry and the art of poetry, in the second part some views of different authors on Akin's approach to poetry, in the third part by covering Akin's personal thoughts on art and poetry, Gülten Akin's approach to poetry will be analyzed.

Keywords: Art, Poem, Poetry, Poetic Language, Gülten Akin's Approach to Poetry

Giriş

“Şairin de sözü bir bakıma kendinden başlayıp ‘öteki’ne ulaşmak olsa gerek.” Aydın Şimşek

23 Ocak 1933 tarihinde Yozgat'ta doğan şair 4 Kasım 2015'te Ankara'da yaşamını yitirir. 1955'te Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirir. 1956'da Yaşar Cankoçak'la evlenir. Avukatlık ve öğretmenlik yapar. 1980 sonrası İnsan Hakları Derneği, Halkevleri, Dil Derneği gibi demokratik kitle örgütlerinde kurucu ve yönetici olarak çalışır. Şiirleri İngilizce, Almanca, Flamanca, Danca, İtalyanca, Bulgarca, Arapça, Lehçe, İspanyolca ve İbranice dillerine çevrilen Akın, çeşitli akademik çalışmalara da konu olur. Kırkı aşkın şiiri bestelenir. Kimi kısa oyunları yurtiçinde ve yurtdışında sahnelenir. Şiir kitaplarıyla pek çok edebiyat ödülü alan Akın'ın, 2006 Yunus Emre Şiir Ödülü, 2008 Erdal Öz Edebiyat Ödülü, 2008 Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Sanat Hizmet Ödülü ve 2014 Metin Altıok Şiir Ödülü aldığı ödüllerden bazılarıdır. 2004 yılında ise TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçilen Gülten Akın'ın kaleme aldığı eserler şunlardır:

Şiir: *Rüzgâr Saati* (1956), *Kestim Kara Saçlarımı* (1960), *Sıçda* (1964, TDK Şiir Ödülü), *Kırmızı Karanfil* (1971), *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* (1972, TRT Ödülü), *Ağıtlar ve Türküler* (1976, Yeditepe Şiir Armağanı), *Seyran Destanı* (1979), *Seyran* (1982, Toplu Şiirler, 1992 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü), *İlahiler* (1983), *İzlediğimiz Sular* (1991), *Sevda Kalıcıdır* (1991, Halil Kocagöz Ödülü), *Toplu Şiirler 1956-1991* (1995), *Sonra İşte Yaşlandım* (1995), *Sessiz Arka Bahçeler* (1998, 1999 Antalya Altın Portakal Şiir Ödülü), *Uzak Bir Kıyıda* (2003, Dünya Kitap Ödülü), *Sevdiğim Yaz Geldi Yine* (2003, Seçme Şiirler), *Kuş Uçsa Gölge Kalır* (2007), *Celâlıler Destanı* (2007), *Deli Kızın türküsü* (2012, Seçme Şiirler), *Beni Sorarsan* (2013).

Düzyazı: *Şiiri Düzde Kuşatmak* (1983), *42 Gün* (1986), *Şiir Üzerine Notlar* (1996), *Toplu Oyunlar* (1997).¹

Adı “1960 İkinci Yeni Sonrası Toplumcu Şiir Anlayışı” içinde Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş, Nihat Behram, Süreyya Berfe, İsmet Özel gibi isimlerle anılan Akın, hayat ve şiir üzerine kaleme aldığı yazı, konuşma ve söyleşilerinden oluşan *Şiiri Düzde Kuşatmak* adlı kitabında *Yaşam Öyküsü*'nü şöyle anlatır:

“Yozgat, benim çocukluğumda Ankara'ya 8-10 saatte gidilip gelinen bir kentti. Şimdi otobüsle üç saat. Kurtuluş Savaşı sırasında bir hafta çekermiş, dedem anlatırdı. Türkiye haritasında “Bozok Yaylası” diye bir yayla vardır. Yozgat kenti bu yaylanın batı ucuna, iki tepenin arasına kurulmuş. Çapanoğlu ordan yönetmiş çevre illeri, Çorum'u, Amasya'yı. Bir ara Samsun'a dek genişletmiş egemenliğini. Konaklarının bir bölümü dururdu benim çocukluğumda. Şimdi sanırım bir Büyük Cami kaldı o yıllardan, bir de saat kulesi. Büyük Cami'yi Ermeni ustaların yaptığı söylenirdi. Sayın Agop Dilâçar bir gün söz arasında bu ustanın kendi büyük dedesi olduğunu söyledi.

Kentin kuzeyindeki tepeler de ormanlıkmış. Şimdi yalnız güneydekinde bir büyük çam ormanı var: Soğluk (Yozgat'taki çamlık tepesi üzerinde zirve noktalardan biri) Otobüsten inersiniz, çarşıda sizi ilk karşılayan burcu burcu çam kokusudur. 1943 yılında on yaşımıdaydım, Yozgat'tan çıktığımızda. 45 yaşındayım (1978) bugün. Alır alır gider bu koku beni. Ortaokul, lise yıllarında yazları giderdim. Sonraları yine gittim her yıl olmasa da. Yakın yıllara dek kendini yoksullukla korudu. Şimdi o da hızlı bir değişimin içinde, her yer gibi. Bir de Maraş'ı biliyorum, kendini çağa kolay teslim etmeyen. Çarşısıyla, bağı bahçesiyle, evleriyle, insanıyla.” (2019: 180)

¹ Gülten Akın (2019). *Şiiri Düzde Kuşatmak*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.1.

Henüz 10 yaşında iken ailesi memleketleri Yozgat'tan Ankara'ya taşınan Akın'ın ruhunda doğduğu şehir tarihî, coğrafi ve kültürel dokusu ile büyük izler bırakır. Yukarıda yer verilen satırlar Akın'ın doğduğu şehrin ruhunda bıraktığı izlerin de birer nesnel tarifidir. 45 yaşında iken kaleme aldığı bu satırlar, 10 yaşı üzerinden geçen 35 yıla karşın aşınmamış bir memleket sevgisi ve özleminin de tasviri iken; ortaokul ve lise yıllarında yazları gittiği bu şehrin de her yer gibi çağın içine düştüğü girdaptan kurtulamadığını ve hızlı bir değişim geçirdiğini ifade eder. Onun yaşayarak bildiği bir diğer şehir olan Maraş'ı ise çağın içine düştüğü değişim girdabına kendini kaptırmayı; çarşısı, bağı, bahçesi, evleri ve insanı ile doğasını kaybetmeyen bir şehir oluşu ile takdir eder. Bir eserine *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* adını vermesi bu şehre verdiği değeri tarif eder niteliktedir. Maraş şehrinin otantik yapısını koruyan halini önemseyişine vurgu yapan düşüncelerinin ise geri kafalılık ve uygarlığa saygısızlık olarak yorumlanmaması gerektiğini şu satırlarda ifade eder:

“Geri kafalı mıyım, uygarlığa karşı mıyım? Değil. Ama kentler de insanlar da özlerini, özelliklerini koruyarak değişmeli bence. Uygarlaşmanın gereği budur. Ötekine yozlaşma denir. Çarpık gelişme denir. Yabancılaşma doğurur ki, ne biçim.” (2019: 180)

Aşağıdaki satırlarda aile yapısı ve aile fertlerinin eğitim durumları hakkında bilgi veren Akın'ın, bu bilgileri aktarırken memleketi Yozgat'ın halk yaşantısına, halk dilinden ifadeleri (Balyozluoğlugil, babasıgil, ana yanından, anam) kullanarak vurgu yaptığı da dikkat çeker.

“Kent kuzeyden güneye bir dereyle bölünür, Çatak Deresi. Yazları suları azalsa da yukarılarda mezarlıkların orda pırıl pırıl akan suda kadınlar yaz temizliği yaparlar. Yataklar dökülür. Yünler tokaçla dövülerek yıkanır. Çimenliğe serilerek kurutulur. Aşağıda pınarlar vardır ve evler. Ora, Yukarı Çatak'tır. Aşağı Çatak'ta otururduk biz. Babam Balyozluoğlugil'den olur. Annemse Kavurgalı Hoca Nuri Efendi'nin kızıdır. Ana yanından soyludur anam. Hoca Nuri Efendi gününün medrese eğitimini görmüş, bunu İstanbul'da tamamlamış aydın bir din adamıdır. “Ulûm-ı diniye” öğretmeniyken, Cumhuriyet'le birlikte il kitaplığı yöneticiliğine getirilmiş. Sarığı atıp şapka giyen ilk kişi. Okumaya düşkün. Mevlâna, Yunus tutkunu. Çocuklarını okutmuş.

Şekerpınar'a giderken Çatak üstünde bir sarı taş köprü vardır. Köprü'nün başında Ceritzadelerin evi, yanındaki annemin babasıgilin. Tek kat üstüne ama geniş kurulmuş, sofaları, iç içe kocaman odaları olan evler. Oda kapılarının üstünde levhalar vardı. Latin harfleriyle, özenle yazılmış. Besmele, şiir dizeleri, özdeyişler. Ozan Berin Taşan'ın dedesi Şeyh Abdürrahim Rumi'nin iki dizesi de vardı onlar içinde:

Tövbe yarabbi hata yoluna gittiklerime
Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime.” (2019: 181)

Akın'ın, konuşma dilinden yazı diline yansıyan bu samimi üslup, şiirlerinin de önemli bir özelliğidir. Tarih, coğrafya ve halk kültürü onun eserlerinin önemli mihenk taşlarıdır.

“Canik dağlarından, Havza'dan beriye
Genişlemiştir yeryüzü
Yaşlı bir bedene benzer öfkesi yuvarlak
Konuşkandır, sivri noktelerle dengeler kendini
Unutamaz, ezbercidir yine de
Bir elinde tarihle gezer
Ötekiyle halkbilgisini tutmuştur
Tecime yol çizer ayakları
Baca dizer, pancar üretir

Gözleri betondan, camdan soğuktur

Ağzıyla durmadan öper sevdiğini” (2020: 58)

Yukarıdaki dizeler onun tarihe ve halk kültürüne verdiği önemi tasvir ederken; yine Akın'a ait aşağıdaki metin de onun tarih, coğrafya ve kültüre verdiği değerin tasviridir:

“Serin avlular. Parmaklıklarla korunmuş bahçeler. Heves edilip dikilmiş, yetiştirilmiş bir küçük üzüm bağı. Biraz daha yukarda büyük dayımın rüzgârlı evi. Az ilerde, büyük ninenin oturduğu haremlikli selamlıklı Divanlıoğlu Konağı. Konak dört bölmeliydi. Bahçeler içinde. Yaşları yüzü geçtiği söylenen, beyaz giysili başka nineler de vardı. Ucundan kıyısından biz çocukların da bulunduğu sohbetler öyle canlı, öyle tatlı olurdu ki sabahladıkları söylenirdi.

Büyük nine, üvey annemin anası olurdu. Hoca Nuri Efendi'nin dördüncü karısı bu anneannem. İlk karısı ölünce ikincisini, o ölünce üçüncüsünü, üçüncünün de ölümüyle dördüncüsünü almış. Bey kızları, eşraf kızları. Güzeldi, akıllıydı, neşeli, canlıydı dördüncü. Aksardı hafiften. Divanlıoğlu kızı. Babası Sakıp Bey'e dede derdik hepimiz. Öz, üvey ayırmazdı. Gümüş eyerli Arap atları, fişekliği vardı. Üç de karısı. Gürler gibi konuşur, müthiş içerdi. Bir büyük acısı vardı; oğlu Osman Bey'i yitirmişti yirmisinde. İki yetim kalmıştı ondan. Ağıt söylenirdi:

Açın kapıları Osman geliyor

Osman değil Osman değil aslan geliyor.” (2019: 181-182)

Akın'ın dilinden aktarılan bu satırlar onun, çocukluğundan itibaren belleğinde iz bırakan çevrenin dikkatli bir gözlemcisi olduğunun da göstergesidir ki bu vasıf bir yazarda bulunması gereken en önemli vasıflardandır. Bu bağlamda Gülten Akın etrafına karşı algıları yüksek ölçüde açık bir yazar/şairdir.

“Onlar böylecene yaşarken, annemin babası sessizce doğa, bilim, sanat, şiir düşkünlüğünü sürdürürken, babam evi de canlı, gürlek bir evdi. Çardaklı sayvanlı, sekili, aydınlık konuk odalı, karanlık tandır odalı ve kilerli bir küçük ev. Dedemi en çok severdim. Ana yanından Rumelili, iriyarı, ev içine somurtkan, sevdiklerine, dostlarına çok konuşkan, nükteli. Beni kucağına alınca, elimden tutunca çözüldüğünü duyardım. Anasına benzermişim. Yanında adımlı söyleyemezdi kimse “Hanım” ya da “Hatun” eklemeyince ardına. Elimden tutardı akşamüstleri. Vurur giderdik. Çerkez Pınarı'na, Küçük Pınar'a varırdık. Küçük Pınar'ı, yanındaki sarnıcı kendi yaptırmış. Bakardı onarılacak yerleri var mı diye. Çimenliği geçer, mezarlıkta oyalanır biraz, ordan dağ eteklerine giderdik. Bundan sonsuz tad alırdım. Dedem yürüyemez olduğunda kendi kendime kaçıp gittim oralara. Dünya susardı. Ürkütücü bir ıssızlık değildi bu. Sonsuzluktu.

Büyü bozuldu sonra. Sakıp Bey simgeydi. Ölümü feodal bir düzenin son kalıntılarını silip süpürdü. Çöktü o yan. Bekir Ağa tecimle uğraşırdı, batırdı. Hoca Nuri Efendi az maaşlı bir memur emeklisinin kıt kanaat yaşamına girdi. İkinci Dünya Savaşı gelip çattı. Kimse kimseye elini uzatamaz oldu. Herkes kendi kovuğunda karnelerle, pahalılıkla, yoklukla yaşama savaşına girdi. Tadı kaçtı oynadığımız bahçelerin, sokakların, evlerin. Köyle ilişkisi olanlar, bağı bahçesi olanlar iyidiler.

Dede iyice kocamış, baba askerde. Evin kadınları çarşıya pazara alışık değil. Ben giderdim. Yüz paralarla filan hesaplar yapardım. Ekmek alırdım. Bollukta eve öteberi taşıyan bir Ede Memet vardı. Boşlamamıştı bizi. Taşıyamayacağım şeyleri yine o getirirdi.” (2019: 182)

1933 doğumlu olan Akın, 1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı yıllarında 6 yaşındadır. 1945'te biten bu küresel savaşın bitiminde 12 yaşında ve ilk gençliğe adım atmış bir çocuktur. Yani artık o da dünyayı kavuran bu savaşın etkilerinin farkındadır:

“Düşüş yıllarında daha nelerden kaçınıldı, nelerden utanıldı. Çocukluk işte. Öğretmen para harcamayı gerektirecek bir şey isteyecek diye çok korkardım. Azını, kötüsünü almak ağırıma giderdi. İyisine, çoğuna güç yetmezdi.

1942'de üç yıl süren askerliğini bitirmişti babam. Ankara'ya gitti. İş buldu, ev buldu bizi çağırıldı. 43 olmuştu, yeni doğan kız kardeşimi de alarak vardık Ankara'ya. Denizciler Caddesi'nin üst yanında, Yahudi mahallesine yakın bir yerdeydi ilk evimiz. Acımasız oğlan çocuklar bir deli Yahudi'nin çevresine hızla çember çizerlerdi. Ağlardı yaşlı Yahudi, yalvarırdı. Büyüklerden biri acıyıp çember çizgisini silinceye dek kalırdı orda öylece. Çember şiirimdeki ilk dizeler oradan gelme:

Nerde bir deli Yahudi olur, orda çocuklar
Hızla bir çember çizerler ayaklarına
Yalvarır, çırpırır, ağlar
Çıkar yaşlılar kurtarırlar...” (2019: 184)

Yaşıyorum ve yazıyorum; biri ötekine dönüşüyor durmadan, diyen Akın'ın 14 yıl kadar kaldığı tüm coğrafyalar (Kumluca, Alucra, Gevaş, Haymana, Kumru, Gerze, Saray, Maraş...) ruhunda derin izler bırakır ve “*Halkımdan, çocuklarımdan öğrendiklerimi kitaplardan öğrendiklerimle bütünlemeye çalıştım.*” (2019: 186-187) diyerek bu yaşantı birikimleri ve kitapların onun yazma kabiliyetini ortaya çıkaran değerler olduğuna vurgu yapar. “Hemen bütün dizelerimin temelinde birtakım olgular, gerçekler vardır benim. Bir gün dizelerimin öykülerini yazmayı istedim, daha yaşlanınca.” (2019: 185) diyen Akın'ın bu düşüncesini ise *Şiiri Düzde Kuşatmak* (1983) adlı eserinin yayımlanmasından kısa bir süre sonra *42 Günün Şiirleri* (1986) adlı eserinde gerçekleştirdiği görülür.

“Kardeş benim ölüp ölüp dirildiğimi
Şimdi dıştala sen umursama
Bugün benim başımdaki ağrı
Yarın senin de başında” (2020: 181)

Yukarıdaki dizeler *42 Günün Şiirleri* adlı eserindeki “*Yarın*” adlı şiire ait olup bu şiirinin ardından “*İçi ısındı ayaktakinin... Yüreği ışıdı. ‘İnsan’ diye düşündü. ‘İnsandır. İnsanda umut vardır umut vardır.’ Birlikte indiler otobüsten. Sürgülü kapının önünde art arda durdular.*” (2020: 184) cümleleri ile son bulan “*Ötekilerin Anası*” adlı öyküsü yer alır. 12 Eylül Dönemi'nde kendi oğlu Murat Cankoçak ile birlikte oğulları tutuklu kalan diğer annelerin yaşadığı bazı süreçlere tanıklık etmesi bağlamında Akın'ın bu eseri tarihi bir vesika niteliği de taşıyabilir.

1. Şiir ve Şiir Sanatı Üzerine Bazı Düşünceler

“Şiir yoksulluğun, umutsuzluğun, çaresizliğin dayanılmaz bir çılgıncılığı olarak birden biter.” (Güven Turan)

Poetika Dersleri adlı eserinde şiir için “*Konumuz şiir. Güzel sanatların bir dalı olarak edebiyatın da en karmaşık ve en kaypak bahsi... Denizde, avuçlarınızla yakalayacağınızı zannettiğiniz zaman çoktan parmaklarınızın arasından sıyrılıp kurtulmuş bir balık gibidir şiir. Oynak ve kaypak.*” tasvirinde

bulunan Orhan Okay, bu tasviri bağlamında şiir hakkında söz söylemenin kestirme yolunun “makale” yerine “deneme” olması gerektiğini söyler. Şiir üzerine yazarlar ne kadar kategorik ve sistematik olmaya çalışırlarsa çalışsınlar, isteyerek veya istemeyerek deneme'nin rahatlığına sığınmışlardır. Çünkü böylesine kaygan bir zemine sahip yapıyı deneme gibi daha az sorumluluk getiren bir yol ile izah etmenin daha rahat ve güven veren bir usul olacağını ifade eden Okay, güzel sanatlar arasında en mücerret ve zihnî olanın edebiyat olduğunu, şiirin ise edebî sanatlar içinde edebiyattan daha ileri ve önde bir sanat olduğunu (2019: 13-14) vurgulamıştır.

Şiir, güzel sanatların ve edebiyatın, basitten karmaşığa, müşahhasan mücerrede, maddeden manaya, faydadan güzele doğru yükselen piramidal yapısı içinde en üstte, zirvede bulunan bir yapıdır. Örneğin mimari insanlığın ortak kıymet hükümlerine daha yatkın iken, zirvede yer alan şiire doğru gidildikçe daha ferdiyetçi bir yapı ile karşılaşılacağını vurgulayan Okay, bu tespitleri bağlamında; *şiirin ilmini yapmak yerine ne olduğu üzerinde düşünmenin, hakkında söylenenleri dinlemenin; şiirin gerçeğini, güzelini hasını ve ona bu özelliklerini veren inceliklerini aramanın (bulmak değil) daha sağlıklı bir yol olacağını ifade eder. Okay için şiirin ne olduğu üzerine düşünmek ise öncelikle şiir ve onunla ilgili kavramların morfolojisini, etimolojisini tanımayı gerektirir. Bu bağlamda da kelimelerin yapıları, kökleri, şekilleri, ekleri (2019: 13-14) şiirde kelimenin kavramsal bakımdan kazanacağı mana bakımından büyük önem arz eder.*

Asaf Halet'in Poetikası adlı eserinde dize ve şiir kavramları ile ilgili olarak “*Kelimelerin birbiriyle oluşturacakları anlam, ses ve imge zenginlikleri dize denilen o hususi dalgalanmayı yaratır; şiir (ise) güzelliğe varmak için kelimeleri tertip etme sanatıdır.*” tanımlarına yer veren Ali İhsan Kolcu, Asaf Halet'in Mallarme tesirinde böyle bir tanıma ulaştığı tespitinde bulunarak Mallarme'nin de şiiri bir “*kelime sanatı*” olarak gördüğünü, dizeyi ise “*birçok kelimeden yapılmış hususi bir dalgalanması olan tek ve uzun bir kelime*” olarak betimlediğini ifade eder. Yine Asaf Halet'in “*Şiir, ses unsurlarının yani ahengin, diğer taraftan da mana denilen mücerret (soyut) elemanların ve tasavvuru mümkün olan medlullerin (anlaşılan şeyler, kavramlar) yani hayallerin bir araya gelmesinden hasil olan şeydir.*” tanımına yer vererek Asaf Halet'in şiiri, ses unsurları ile anlam denilen soyut elemanların bir araya getirilmesiyle yapılan bir şey olarak yorumladığını ifade eder. Kolcu'ya göre bu bağlamda şiir ses ve anlam gibi iki temel unsura indirgenir. Şiirin ya da onu oluşturan kelimenin şiirsel yükünün oluşabilmesi için bu iki unsurun birbirini içine alarak tek vücut olması gerekir. Sesin olduğu anlamın olmadığı veya tam tersi anlamın olup sesin olmadığı şiirler eksik şiirler olacağı için ondan beklenen şiirsel yük'ü de içinde barındıramayacağı tespitinde bulunan Kolcu, Asaf Halet'in şu dizeleri ile tespitini somutlaştırır:

Halakassemavat-i vel-ard (Sema-ı Mevlâna)
Om mani Padme hum (Siddharta)
Ammon ra Hotep veya tafnit (Mısır-ı Kadim)
Evloimeni Vasiliyya tu pätros (Kilise)

Kelimelerinin özel bir araştırmayı gerektirecek kapalılıkta olduğunu ifade ettiği bu dizelerde ses var fakat anlam yok (2009: 8-9) diyen Kolcu, Halet'in değişik dinlere (Budizm, Hristiyanlık) ve arkaik dönemlere ait bu kelimeleri şiire değişik bir hava ve ritim getirmek maksadı ile kullandığını, dolayısıyla bu dizeler üzerinde anlam avcılığına çıkmanın şiirin büyüsunü bozacağını söylerken dizelerdeki sözcük ya da ritim unsuru formüllerin ses kıymetlerinin okuru onların kaynaklarına götürceğini (2009: 33) de ifade eder.

Uzak Bir Kıyıda (1991-2013 Toplu Şiirler-III) adlı şiir kitabının son kısmında yer verilen *Frankfurt Kitap Fuarı Kapanış Konuşması* adlı metinde “*Bizler, hayatın dilini sanatın, yazının diline*

çevirenler, onu kitaplara sığdırmaya çalışırlar. Estetize ederek sunduğumuz bir amacımız var; hayatın ve dünyanın değişimine katkıda bulunmak. Gündelik konuşmalarda kullandığımız sözcükler hayatın, insan ilişkilerinin anlamını açıklamada yetersiz kalır. Onun için “sözcükler anlamın tutukevidir”. Yazar özellikle şair onları öyle yan yana getirir, yapıştırır ki daha derinden kazarak çıkarılan anlam, kurtulan anlam olur. İşte dille yapılan bu değiştirmedeki büyü yaşamı nesnel olarak değiştirebilmenin umudunu taşıyabilir. Bu umutla yaşıyoruz.” (Akın, 2021: 251) diyen Gülten Akın'ın bu sözleri de tıpkı Asaf Halet ve Orhan Okay gibi sözcüklerin ifade gücünün önemine vurgu yapar. Yani Türk edebiyatı saf şiir anlayışının önemli temsilcilerinden olan Asaf Halet'in de 1960 İkinci Yeni sonrası şiir yazımına toplum gerçeklerini yazarak hizmet eden Gülten Akın'ın da edebiyat bilimi ve araştırmalarına önemli hizmetler sunmuş bir isim olan Orhan Okay'ın da şiir üzerine mevzubahis bu fikirleri irdelendiğinde fikirlerinin kesişim noktasının “kelimeler” olduğu görülür. Tabiri caizse mevzu şiir olduğunda üzerinde durulması gereken en önemli husus şairlerin kelimelere yüklediği değerdir. Asaf Halet ve Gülten Akın şiirin inşası bağlamında birbirine zıt iki farklı yolu izleseler de önemli bir noktada hemfikirlerdir: Kelimeler ve kelimelere yüklenen değer...

Şairin kelimeleri dizeler halinde bir araya getirme gücünü teorik olarak irdeleme eyleminden söz edildiğinde ise karşımıza “poetika” kavramı çıkacaktır.

Peki...

Nedir poetika?

Fransızca da poétique, İngilizcede poetic, Almancada poetik, İtalyancada poetica, Latince de poetica, Yunancada poietike olan kelime, Batı dillerinde aynı mana ve kökten kaynaklanan bir kelimedir. Aslı Yunanca olan bu kelimeyi ilk kullanan Aristo'dur. Bu kelimeye bir zamanlar Fransa'da yalnızca şiirde değil bütün güzel sanatlarda güzelliğin felsefesi yani estetiği gibi bir mana yüklenmişse de bugün hemen hemen sadece şiir alanında kullanılan bir terim olmasına karşın diğer Batı dillerinde anlamı biraz daha genişletilerek şiirle beraber diğer edebiyat türlerinin de estetiğini düşündürmüştür. Kelimenin bugün Türkçedeki gerçek manası ile kullanım alanı şiir üzerine olsa da diğer sanat alanlarında mecaz manada kullanıldığı da görülmektedir. Yine Türkçede son zamanlarda “şiir sanatı” şeklinde bir kullanımı ile karşılaşılsa da gerçek manası ile “şiir sanatı üzerine teoriler” demektir. (Okay, 2019: 15)

Türk edebiyatında bu kavramı kullanan ilk kişi Necip Fazıl'dır. 1946'da *Büyük Doğu* dergisinde “*İdeolocya Örgüsü*” adı altında ideal cemiyet nizamı hakkında yazdığı yazılar arasında şiirin nasıl olması gerektiği ile ilgili fikirler de ileri süren yazıları da vardır. Yani bu uzun tefrika dizisi içinde “Poetika” bahislerini ihtiva eden birkaç sayı vardır ve 1968 ve sonrasında kitap haline getirilen “*İdeolocya Örgüsü*” tefrikasının bu kısımları da kitaba alınır diyen Orhan Okay, “Necip Fazıl bu yazılarının başlığını o tarihte, galiba Türkçede de ilk defa olarak “Poetika” koymuştu.” (2019:16) der. Dünya edebiyatında ise bilinen en eski şiir teorisi kitabının Aristo'nun MÖ 344'te yazdığı tahmin edilen *Poetika'sı* olduğunu (2019: 17) ifade ederken, Türk klasik edebiyatında şiir sanatına dair müstakil bir kitaba rastlanmamasını da Türk milletinin yaptıkları üzerine konuşmayan ve yazmayan, hep uzun sözün kısasını arayan zihniyet ve mizaca sahip bir millet olmasına bağlar. Osmanlı'nın hayat görüşü ve felsefesi de böyle idi diyen Okay, İstanbul'un fethinde Fatih'in yanında bulunarak fetihle tanık olmuş tarihçi Tursun Bey'in yazdığı kitapta İstanbul'un fethine ayırdığı bölümün yeni harfler ile sekiz sayfa olduğunu örnekleyen hocası Mehmet Kaplan'ın, bir gün devletimizin cihangirlik devrinde bile o büyük fetihlerinden ne kadar az bahsedilmiş olduğunu örnekler vererek anlattığını ifade eder. Yine Fatih'in büyük seferlerine tanık olmuş bir başka tarihçi Aşıkpaşazade'nin bu büyük zaferlere sadece yarım sayfa ayırdığını sonuna da “Bunların hikâyesi çoktur ama ben kısa anlattım.” (2019: 18) lafını eklediğini

söyler. Türk edebiyatında şiire dair münakaşalar Tanzimat devrinde 1880 sonrası gazete ve dergilerde yoğunlaşır. Gerek Tanzimat gerekse Edebiyat-ı Cedide yıllarında poetik eser olarak kabul edilebilecek pek çok kitap ve makale bulunduğunu vurgulayan Okay, Cumhuriyet devrinde de şiir sanatı üzerine zengin bir literatürün varlığından (2019: 19) bahseder.

Poetika için “şiire dair her mesele ile uğraşan bir bilim alanıdır” tanımını getirirse de poetikanın pozitif ve normatif bir bilim olmaktan ziyade şiirin tarihi ile ilgili bahislerde tarih gibi telakki edilebileceğini vurgulayan Okay, estetiğe yaklaşan taraflarıyla ise poetikanın *ilimden çok felsefe alanlarına girecek bir sistem* olarak kabul edilmesini doğru bulur. Şiire dair poetika meselelerini ise;

- şiirin şekli (vezin, kafiye, nazım şekilleri)
- bu şeklin şiir için değeri
- şiirin dış yapısı
- ahenk, armoni ve ritim meseleleri
- şiir dili
- muhteva (konu, mana, imajlar sistemi, edebî sanatlar, temalar)
- şiirin ferdi ve sosyal karakteri
- şiirin kaynağı...

ve nihayet bütün bunlardan sonra

şiirin güzelliği, estetiği

olarak yorumlar. (2019: 17) İlim bir bakıma tasnif demektir ve her ilmin kendi içindeki bahisler dikkate alınarak sınıflara, alt sınıflara, sonra da alt şubelere ve ta ki en küçük ünitelere varana kadar tasnif edilmesi mümkündür; tasnif etmek bahislerde genişlemeyi ve teferruata inmeyi sağlar. İlimde tasnifin gerekliliğini ve esaslarını ilk defa ileri sürüp prensiplerini ortaya koyan Aristo'dur. Mantık üzerine düşüncelerini topladığı *Organon (Zihin Aleti)* adlı kitabının bir bölümüne “*Kategoriyalar*” adını veren Aristo'ya göre bir obje veya kavramı bilebilmek onu ancak bir sınıfa dâhil etmekle mümkündür. Tasnifin ilimler için büyük değeri olmakla birlikte, şiir için genelleme yapmanın zorluğu bağlamında tasnifi şiire tatbik etmenin de güç bir eylem olduğuna değinen Okay, bununla beraber adına poetika denilen müstakil karakterli ve sistemli yazılarla çeşitli kitap ve makaleler içine dağılmış şiire dair görüşlerin kendisine poetika için birtakım kategoriyaları düşündürdüğünü ifade eder. Poetika için ilk planda düşünülecek ana bölümleri ihtiva eden bir sınıf tablosu oluşturur. Okay'ın oluşturduğu bu sınıf tablosunu aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

1. Tarifler:
Şiir hakkındaki pozitif/negatif tarifler
2. Dış yapı:
Şekil/form, vezin/kafiye lüzumu ya da lüzumsuzluğu.
Mısra/kıta düzeni, mısra/kelime güzelliği.
Şiirin çapı (uzunluk, kısalık, yoğunluk)
3. Dil:
Şiirde aranan dil mükemmeliyeti.
Şiirin kendine mahsus bir dili var mı?
Dilin yetersizliği.
4. Sanatların tedâhülü:
Diğer sanat dallarının şiirle iç içeliği
bunun lüzumluluğu/lüzumsuzluğu

5. İç yapı:
 - Şiirde mana ve vuzuh (açıklık/anlaşılabilirlik)
 - bunun lüzumluluğu/lüzumsuzluğu
 - Duygu ve düşüncelerin üstünlüğü/terkibi/dengesi
 - Saf şiir nedir?
 - Saf şiir dışındaki tahkiye, lirik, epik, didaktik, dramatik şiir
 - Manzum hikâye, tiyatro vs.
 - Şiir bir sır mıdır: Büyü, tılsım, esrar
 - Şiir ve sezgi
 - Şiirde edebî sanatlar
 - Dış yapı ile iç yapının ilişkisi
6. Muhteva:
 - Önemi yahut önemsizliği
 - Konular sınırlı mıdır?
 - Toplum meseleleri kaçınılmaz mıdır?
 - Topluma karşı şiir, toplum fert terkibi
 - Ahlaki, dini, siyasi fikirlere, iktidara bağımlı şiir
 - Angaje şiir (Angaje sanat: Bir öğretiyeye bağlanmış, bir öğretiyeye güdümündeki sanat)
 - Şiirin kaynağı [Ruh halleri, şuur-altı, naiflik, çocukluk, tecrid (soyutluk), teşhis (somutluk), din ve mistisizm, metafizik, mahalli, milli ve beşeri şiir, egzotizm]
 - Şiirin malzemesi olarak temalar, mazmunlar, alegoriler, semboller (sembolizm)
 - Şiirde hayal ve hakikat
 - Şiirde hakikatin değeri ve nisbeti (oranı)
 - Şiirde hayattan kaçış ve hayata koşuş
 - Günlük olaylar
 - Empresyonizm (doğrudan gerçek yerine onun sanatçıda uyandırdığı duyumları, izlenimleri yansıtan izlenimcilik akımı)
 - Ekspresyonizm (iç yaşantının, ruhsal durumun önemli olduğunu ve bunu dışa yansıtmak gerektiğini öne süren dışavurumculuk akımı)
7. Şiir Okuyucusu:
 - Okuyucunun varlığı
 - Şair okuyucuyu dikkate alıyor mu, almalı mı?
 - Okuyucuya değer veren ve vermeyen şair
 - Herkes için ve elit için, seçkin şiir okuyucusu için şiir
 - Okuyucu için gerekli dış şartlar: zaman, mekân vs.
 - Okuyucu için gerekli iç şartlar (halet-i ruhiye)
 - Şiirin tesiri
 - Şiirin yüksek sesle okunması
 - Şiirin müzik, resim, sinema vs. sanatlarla ilişkili olarak okuyucuya takdimi
 - Şiir sadece zihni bir sanat mıdır?

Bu tasnifte yer verilmemiş daha pek çok meselenin inceleme konusu olabileceği gibi üzerinde düşünülmesi gereken asıl meselenin şiir ekollerinin, topluluklarının kuruluşlarında, beyannamelerinde, şiire dair münakaşalarda karşımıza çıkan meseleler olduğunu ifade eden Okay, parçalarının güzelliği kadar bütünlüğün de bu tasnifin konuları arasında yer aldığını (2019: 21-25) vurgular.

2. Gülten Akın'ın Şiir Anlayışı Üzerine Bazı Tespitler

*“Nergisten ben sorumluydum, ısgından ve çocuklardan
Yanlış mı belledim, insan sorumluluktur.” Gülten Akın*

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın özgün bir üslup oluşturmayı başarmış şairlerinden olan Gülten Akın, 1950'li yıllardan hayata veda ettiği 2015 yılına kadar önemli sayıda eser bırakır. Düzyazı türünde kaleme aldığı yapıtları da olmasına karşın, ardında Gülten Akın ismini bırakmasında mühim rolü olan unsurlar şiirleri ve şair kimliğidir.

İçinde yaşanan çağ ile geleneksel olan arasında estetik bir bağ kurmayı başaran Akın'ın, şiirlerine sinen toplumcu üslup, şiirlerinde ön plana çıkan önemli unsurlardan biridir. İlk olarak bireysel adımlarla başladığı şiir üslubu ve anlayışı, ikinci kitabı *Kestim Kara Saçlarımı* ile itiraz eden, eleştiren bir üslup ve anlayışa evrilmeye başlar. Toplumsal yaşam içindeki sorunlara, aksaklıklara ezen ve ezilenin penceresinden etkili bir biçimde bakmayı başaran şairin şiirleri bu bakış bağlamında lirizm yanında epik, satirik ve didaktik bir söylemi de uyumlu bir eda ile benliğinde taşır. Akın'ın *Bütün Eserleri* adlı kitabının Güven Turan tarafından kaleme alınan *“İki Şiir Arasında Gülten Akın”* adlı Önsöz yazısında şu bilgilere yer verilir:

“Dönemler, akımlar, şairler arası farklar bir yana, şiir iki kutupludur yazının icat edildiği tarihten bu yana: Sözlü şiir ve yazılı şiir. Öyle ki, bu ayrıma dikkat edilmeden yapılan bir şiir çözümlemesi, bir şiir eleştirisi, yanlış sonuçların alınmasına, yanlış yargılara varılmasına yol açabilir. Sözlü şiir, yazının icat edilmediği tarihten beri süre gelmektedir. Buna yazının icadından sonra hâlâ yazıya geçmemiş toplumların şiirini de eklemek gerekir. Hatta, yazılı topluma dönüşmüş, şiiri yazılıyor olsa bile sözlü şiir geleneğinin öğelerini koruyan şiirler sözlü şiir içinde ele alınmalıdır. Bugün bile, “yazılı şiir”in öncülüğünü yapan ülkelerde, sözlü şiirin ağır bastığı şiirler yazan pek çok şair var.

Bizde ise, yazılı şiir henüz tam oturmamıştır. Çok az şair, çok az şiir var tam anlamıyla yazılı denebilecek. Her iki şiiri birleştirenler çoğunlukta bu arada. Hemen vurgulamam gerekir ki, yazılı şiir, örneğin Robert Herrick'in (1591-1674) “Kürsü” ve “Sandalye” gibi görsel şiir denemelerine karşın, on dokuzuncu yüzyıldan başlayarak, başarısını Modernist şiirle göstermiştir. Bizde de asıl etkisini İkinci Yeni döneminde göstermesine karşın Nâzım Hikmet ve bazı şiirleriyle de Ahmet Haşım, yazılı şiirin ilk örneklerini vermiştir. Şunu mutlaka ama mutlaka vurgulamam gerekiyor: Sözlü şiir yazılı şiirin ilkel hali değildir. Ama galiba asıl şunu vurgulamam gerekiyor: Sanatta ve edebiyatta, hatta bütün kültür verimlerinde ilkel ve gelişmiş ayrımı yapmak yanlıştır, asıl bu ilkelliğin dik âlâsıdır.

Dönemleri, akımları da genelgeçer saymak bir başka yanılığa götürür bizi... 40'larla başlayan Garip şiiri, 50'lerin başlarında belki de en etkin, en kabul görmüş dönemini yaşıyordu. Bu konuşma diline ve dahası bu dilin klişelerine yaslanan bir şiirdi ama gene de yukarıda belirttiğim yazılı şiirin bir parçasıydı. Ama unutmamak gerekir ki bu “popüler” hareketin dışında, bir başka damar daha şiire hayat veriyordu. Benim “kalıplı” (formal) diyeceğim Tanpınar'lı, Dıranas'lı, Cahit Sıtkı Tarancı'lı, Behçet Necatigil'li, Cahit Külebi'li bir damar...

Ashında, Garip de farklılaşmaya başlamıştı bile kendi içinde. Üç kurucunun şiirleri farklı çizgilerde yol almaya başlamıştı. Gene de “kanonik” kabul, sözünü ettiğim “kalıplı” çizgisidi.

Gülten Akın'ın şiir sertiveni 1951'de ilk şiirinin yayımlanmasıyla başlar... 1956'da ilk kitabı Rüzgâr Saati çıkar... Kitabın, şairin henüz beş yıldır dergilerde ve gazetelerde görüldüğü olmasına karşın, dönemin seçkin yayınevlerinden Varlık'ta yayımlanması önemlidir. Gülten Akın'ın şiir dünyasında kabul görmüşlüğü delilidir. Bunda en önemli etken, kanımca onun "kalıplı" şiir çizgisi içinde yazmaya başlamasıdır. İlk şiir kitabındaki şiirlere "Türk şiir dünyasının neresinde duruyor, kimlerden el almış, el almakta?" sorusunu yönelttiğimizde ben ağırlıklı olarak Dıranas'ın ve özellikle de Cahit Külebi'nin edasını ve renklerini görmekteyim. Zaten, Gülten Akın üzerine yapılmış çalışmalarda bu Cahit Külebi etkisi vurgulanmakta. Ufak ufak başka şairlerin izleri de vardır. Örneğin "Deli Kızın Türküsü I"deki "Beyazın tam ortasında bekliyorum" dizesi bana ister istemez "Cemal Süreya, 'Gülün tam ortasında ağlıyorum' dizesinin yer aldığı şiiri yayımlamış mıydı?" sorusunu sorduruyor. Açıkçası, bu soruyu tersinden, Cemal Süreya'ya yönlendirmek de mümkün elbette! Başka şairlerin şiirlerini çağrıştıran dizeler, şiirler üzerinde durmak istemiyorum çünkü Gülten Akın daha bu ilk kitabında, sonraki yılların, hatta 80'lerin Gülten Akın'ının (ki bu dönem onun şiirinde radikal değişikliklerin olduğu bir dönemdir) izlerini taşıyan dizeler ve imgelerle yüklüdür. Örneğin yukarıda adını verdiğim "Deli Kızın Türküsü": aynı başlıkta, Romen rakamlarıyla tanımlanan üç şiir var. Üç ayrı başlıkta tanımlanabilecek şiirler bunlar, bir bütün büyük şiir oluşturmuyor ama bir yandan da üç şiirdeki başkaldırı, diklenme edası, şiirlere bütünlük veriyor. Gene bu üç şiirde başlığında sözünü ettiğim "iki şiir" in ikisi de var. Bir yandan "kalıplı şiir" in, yazılı şiirin içinde sözünü sürdürürken, özellikle üçüncü şiirde sözlü şiirin, halk şiirinin, türkünün dili şiirin içine yerleşiyor: "Başlar biter kendi kendine o türkü// Yağmur yağar akasyalar ıslanır//... Beni ya sevmeli ya öldürmeli..."

Yıl 1960. İlk kitabın çıkışının üstünden sadece dört yıl geçmiştir. Kestim Kara Saçlarımı yayımlanır. İlk kitabında şiirlerin altında tarihler vardır. İkinci kitaptaki şiirlerin altında tarih yok. Bu nedenle, kitaba adını veren ve kitabın ilk şiiri olan "Kestim Kara Saçlarımı" sahiden bu kitabın ilk şiiri mi, bilemiyorum. Ne var ki, bir yandan yeni bir tavır alınsın, ilk kitaptaki çekingenliğin, içe kapanışın bir başkaldırıya dönüştüğünün işaretini çakıyor:

Uzaktı dön yakındı dön çevreydi dön
Yasaktı yasaydı töreydi dön
İçinde dışında yanında değilim
İçim ayıp dışım geçim sol yanım sevgi
Bu nasıl yaşamaydı dön

Bu kitabın en önemli yanı Gülten Akın'ın (sonraki şiirlerinin de önemli bir izleği olan) kadın/erkek farklılığını ve farklılığın doğurduğu açık ya da gizli çatışmayı gündeme getirmeye başlamasıdır. Süfrajat hareket kökenli radikal bir feminist çıkış değildir bu; "hümanist" bir çıkıştır. Öncelikle "insan olma", "insandan sayılma" savaşıdır. Çocukluk çevresinden, o çevrenin erkeklerinden bilir, farkındadır Gülten Akın, bunun yenik başlanan bir savaş olduğunu. Gene de "kestim kara saçlarımı" deyişi bu savaşa başlamanın sloganıdır; bir bilinçlenme halidir "Eksik Yapı" şiirinde de vurguladığı gibi:

Bu hem beyaz hem erkek, şaşma gözlerinle
Bu hem kara hem kadın, şaşma
Tümsü olurlar bir beyaz bir kara
Yadsırlar eksik çatılarını ne kadar görmezler" (2019: 17-21)

Haydar Ergülen *Gülten ile Behçet* adlı eserinde Gülten Akın, 'itiraz'ın yanı sıra şiirimize çok değerli bir miras olarak, 'şefkat'i de bırakmıştır, der ve şiirlerini 'sessizlik, sakinlik, sabır, samimiyet,

sezgi ve sevgi' ile bütünleştiren bir şiirin 'şairi' olarak Akın'ı tasvir eder. (2019: 103) "İnce Kız"ın itirazı ve dilini de tıpkı şiiri gibi sıkı, çetin ve sürekliliği görür ve ünlü "İlkyaz" şiirinin ilk dizelerinin de hem şairin hem de hepimizin temel derdi olması gerektiğini dile getirir:

"Ah kimselerin vakti yok
Durup ince şeyleri anlamaya"

Akın'ın eleştirel tutumu ve dilini ilk kitaplarından sonuna dek hep 'incelik'le sürdürdüğünü vurgulayan Ergülen, bir başka yazısında onun bu tutumunu 'ince itiraz' olarak nitelediğini (2019: 101) ifade ederken *Kestim Kara Saçlarını* adlı eseri, Akın'ın kadına biçilen iyi anne, iyi eş rolleri ile ev içlerindeki hezeyanlara hapsedilişlerine ilk isyanı olarak görülür. Bu bağlamda denebilir ki bu eser; yasa, yasak, töre ve geleneklerin doğurduğu baskı ve bastırılmışlığa Akın'ca bir itirazdır:

Çarşılarda erkek adları söylenir kadınlar gizli
Sana kim taktı bu sorumluluğu kadınsın
Nerden aldın "olmaz"ları o "geçilmez"leri
Bir yanından -senin değil öbür yanın- geçiyorum.

Bu senin yüzünden gülmelere bu ne bu
Tüm karşınız binlerle yıl çoğunlukta
Kara tartılarda ağırlığımız
Tüm kadın tüm utanç tüm korku (2020c: 38)

"*Yalnızlık ve Kadın Bağlamında Gülten Akın'ın Şiirleri*" adlı makalesinde Gülten Akın'a göre şiir bir başkaldırı ve dönüştürme aracıdır, dünyayı yeniden kuran, düzenleyen bir türdür; hayattır, dünyadır ve hayattan aldığı malzemelerle tekrar yeni bir hayat, yeni bir düzen kurmaktır tespitinde bulunan Enser Yılmaz ise (Ateş'ten akt. Yılmaz, 2016: 31) Akın'ın şiirlerinde gözlemlediği bu anlayışı;

Dedem öldüğünde
Yüz sürerek ayaklarına
Vedalaşmıştı ninem
Annem incecik bedenine
Deli vuruşlar indiğinde
Ağzından çıkan sözcükler şunlardı
"Bağırma, duymasın kimse"

...

Öldü barbar da köle de, ölsün
Toprağa karıştı zalim mazlum
Sabrı örseledi öfke, aşındı kendisi de
Egemene karşı evde dışarda dünyada
Şimdi sözüm davranışım özgürce, eşit eşite
Bunu çocuklarımızdan öğrendim (Akın, 2021: 37)

dizeleri üzerinde yaptığı tahlille somutlaştırarak şiirin ilk dizelerindeki umutsuzluğun son dizelerde umuda, kendini eşit ve özgür hisseden bir kadın tavrına (2016: 36) evrilişine vurgu yapar.

Postmodern Zamanın Metal Şairi: Murathan Mungan'ın Şiirlerinde Postmodernizmin İzinde adlı eserinde dili, kendi kurallarına göre işleyerek hakikati ortaya çıkaran bir mekanizma olarak tarif eden

Ulaş Bingöl; geleneksel, modern ve postmodern üslubu benimseyen şairlerin arasındaki farkı şu cümleleri ile izah eder:

“Geleneksel dil anlayışlarına göre dilin kuralları sabittir, bir şair ancak bu kurallara bağlı kalarak şiir yazabilir. Modernist dil anlayışı ise geleneksel dil kullanımlarını saçma bulur. Şiir dilinin işleyişinin ahlaki bir kural olarak dayatılmasına karşı çıkan modernist şairler, geleneksel dil kullanımlarının dışına çıkarak var olan kuralları alt üst ederler. Bireysel dil kullanımını öne çıkaran modernistler, yaygın şiir algısını kırarak klişeleşmiş estetik anlayışları yıkarlar. Postmodernistler, dil noktasında modernistleri takip etmelerine rağmen dili, anlamı kendi başına ortaya çıkaran bir mekanizma şeklinde ele alırlar. Bu anlayışa göre metin ile yazarı arasında bir mesafe bulunur, başka bir ifadeyle metin yazıldıktan sonra yazarından bağımsızlaşır. Dil kendi işleyişine göre anlamlar ortaya çıkarır. Şairin ne söylediği önemli değildir çünkü kullandığı dilde anlamlar sabit değildir.” (2018: 142-143)

diyen Bingöl'ün bu tespitleri doğrultusunda konuya yaklaşıldığında Akın'ın şiir anlayışı rahatlıkla analiz edilebilir. Yazarın yaklaşımları bağlamında Akın'ı, ne geleneksel ne de postmodern cephede sınıflamak mümkündür. Akın postmodern değildir; çünkü Akın için “söylenilen şey de onun söyleniliş biçimi de” önemlidir. Akın gelenekçi bir şair de değildir; çünkü Akın şiiri, hem biçim hem de muhtevası ile geleneğin kalıplarına baş kaldırır. Fakat halka ve topluma sırtını dönmeden bunu başarır. Yaygın şiir algılarını yıkarak klişeleşmiş estetik anlayışların dışına çıkma çabası bağlamında ise Akın şiiri modern bir kimlik taşır. Fakat Akın modernitesi hiçbir zaman halka sırtını dönmeyen bir modernitedir. Çünkü onun şiirlerinin beslendiği kaynak halk ve toplum yaşantısıdır.

Dilin toplumsal ve bireysel olmak üzere kabaca iki yönü olduğunu ifade eden Bingöl, bireyin dili kullanırken, her ne kadar özgür davransa da dilin toplumsal yönünün dışına bütünüyle çıkamayacağını vurgular. Geleneksel şiir dilinde de bireysel kullanımların ön plana çıkmasına rağmen toplumsal yönün bütünüyle bir tarafa atılmadığını vurgulayan Bingöl, kimi modernist ve postmodern şairlerin bireysel dil kullanımından olabildiğince faydalanarak zaman zaman bütünüyle toplumsal olanın dışına çıktıklarını (2018:143) ifade eder. Garip dışında yeniliği sürdüren bir şair olan Akın'ın ise 1960 İkinci Yeni sonrası toplumcu şiir anlayışı içinde konumlandırılmasına karşın, her şiiri için özgün bir imza arayışı içinde olması, onun Akın'ca bir ozanlık geleneğinin mimarı olma çabasında olduğu tespitimiz ile izah edilebilir.

Çalışmamızın buraya kadarki kısmında Gülten Akın'ın hayatı, sanat ve şiir anlayışı üzerine bazı tespitlerde bulunulmuştur. Bundan sonraki kısmında ise sadece Akın'ın sanata ve şiir sanatına bakışı ve değerlendirmelerinden derlenen düşünceleriyle bir “Gülten Akın Poetikası” kompozisyonu kurgulanmaya çalışılacaktır.

3. Gülten Akın'ın Sanata ve Şiir Sanatına Bakışı Üzerine Bir Poetika Denemesi

*“Umudumu hiç ama hiç yitirmedim. Acılarına ezdirmedim.
Şiirlerimin bir kıyıcığında da saklı tuttum. Acı varsa onu duymak
başka, acıya yenik düşmek başka. Acıya yenik değiliz ne ben ne de
şirim.” Gülten Akın*

“Her tüketim, yeni bir üretim için kullanılırsa onun dirice, canlıca, insanca bir anlamı vardır. Okuduğunuz, bildiğiniz, özünüze sindirilip hayata katılmazsa, sizde saklı kalırsa, kendinizi, çevrenizi, ülkenizi, dünyanızı geliştirmenize bir katkısı olmuyorsa anlamsız bir kısır döngüdesiniz demektir. Alıyorsunuz, biriktiriyorsunuz, vermiyorsunuz. Sirkeleşirsiniz. Dışa düşersiniz. Yaşam ilişkileriniz

zayıflar. Ne yapmalı peki?.. Herkes yazar olamaz ki. Denilmesin. Yazarlık bir yaşama biçimidir. Başka bir türlü yaşama biçimi, yaşama alanı vardır. Herkesin de geliştirilmeye, dönüştürülmeye, daha yararlı biçime sokulmaya gereksinimi vardır. Bir yazın eserinin dönüştürümü ille de yazıncılardan beklenmez. Bir doktor, bir mühendis, bir fabrika işçisi, bir ev hanımı, her kişi, yaşamın her alanında, evde, sokakta, işyerinde, otobüste giderken, çocuğunu yıkarken onu kullanabilir. İlgisini, sevgisini anlayışını geliştirir. Ben tarih, toplumbilim, felsefe, bitkibilim, hayvanbilim okuyorsam boşuna değil. Onları şiire dönüştürüyorum. Analar, babalar, hele de öğretmenler önce bu tür algılamayı verebilmeliler çocuklarına. Sevgiyle, saygıyla, içtenlikle ve insan onuruna yakışan her şeyi geliştirmeyi amaçlayarak.” (Akın, 2019: 94)

“Koşarsınız filmlere kitaplara
-Karanlıkta düşünmek unutmak kolay-
Koşarsınız bir iki saatçik
Baştan savmaya kendinizi

Sizin yaşamanız oysa
O sizin asıl istediğiniz
Uykularda olmayacak şeylerde
Yalanlarda eskidi” (Akın, 2020c: 31)

“Anlam nedir? Anlamı nasıl ararız? Anlam arama, bilinmeyene, bilinenler içinden bir karşılık seçme işlemidir. Araştırdığımız şey, bilinenlerden neyin karşılığıdır?

Peki, değer nedir? Değeri nasıl ararız? Değer arama, bir nesne, bir olgu, bir olayın herkesçe ya da bir kalabalıkça ortaklaşa kabul edilmiş bir ölçüye vurulmasıdır.

Anlam aramada bir saptama, bir duruklaştırma isteği vardır. İŞLEV bir edimi, bir diriliği anlatır. Sanatın dirimi İŞLEV’dir. O yüzden toplumcu sanat dirimi özünde en çok taşıyan sanattır. İşlevinin kapsamı geniştir çünkü. Toplumcu sanatçı, eleştirel gerçekçi bir açıdan dünyayı yansıtır. Doğayı, toplumu genel yasalarıyla derinden kavramış sanatçı bilir ki hiçbir nesne, hiçbir olgu, bilgi yerinde durmaz. Her şey değişir. Doğasıyla, toplumuyla hayat sürekli bir değişim düzeni içindedir. Herakleitos’un deyimiyile ‘*Hep devinir, hiçbir yerde durmaz.*’, ‘*Bir nehre iki kez girilmez.*’ de denilmiştir. Öyleyse sanatçı, donmuş bir düzenin özleyicisi değildir. Olmaması gerekir.

Brecht’in bir şiirinin ansıttığı gibi düşlerimiz yeşeren buğday denizini muştulayabilir. Ama orda durulabilir mi? Yeşeren buğdayın sararması vardır. Bir ürün alma mevsimi gelir ardından. Sonra da tanelerin ekmeğe, ekmeğin emeğe dönüşmesi. Ve sürer bu böyle.

Toplumcu sanatçı, durmadan eleştiren biridir. Ama bununla yetinmez. Hayatın değiştirilebilir olduğunu da bir çekirdek gibi ürünün özüne yerleştirir ve geleceğe aktarır. Çürümüş bir yapıyı eleştirel olarak yansıtırken, salt yenilikçi bir sanatçıyla toplumcu bir sanatçıyı ayıran denektaş buradadır. Kim yalnızca eleştiriyor, kim eleştirdiğinin değiştirilebilir olduğu gerçeğini özünde taşıyarak bu değiştime katkıda bulunuyor?” (Akın, 2019: 13-14)

“Sanat, doğrudan üretimde kullanılan nesnel bir gereç olmamıştır. Şimdi de değildir. Onunla ağacı yontamaz, tavşanı avlayamaz, dünyanın bir ucundan öteki ucuna gidemez, savaşı durduramaz, sömürüyü ortadan kaldıramazsınız. Ama onsuz da yapamazsınız bunları. Sizi şaşırtan, aldatan, sanatın yaşamdan kopmuş, üretim ilişkilerinin dışına düşmüş, uyduruk görüntüleridir.

Sanatın, üretim ilişkileri içinde yaşamdan başlamış, insan beyninin nesnellüğünden geçmiş, yaşama dönmüş ve dönmüş bir gereç olduğunu kavradığımız için, onun emekle ve emekçiyle olan sıkı ilintisini de kavriyoruz.

Bizim yeğlediğimiz sanat, dünyayı emeğiyle değiştirenlerin onsuz edemeyeceği sanattır. Yoksa, yozlaşmış, duruk, donuk ürünler değil. Yeğlediğimiz sanatçı ise 'düşüncesi tıpkı bir pusula ibresi gibi hep halkın çıkarları yönüne dönen'dir.' (Akın, 2019: 15-16)

Peki "Nedir sanat eserinde öz? Sanatçının bilgi ve bilinç birikimine, dünyayı algılamadaki eğilimine göre seçilmiş ve yönlendirilmiş KONU'dur. Yani her konu öz olamaz. Konunun ÖZ'lüğe yükselebilmesi için, SEÇİLMİŞ olması bile yetmez. Sanatçının anlayışındaki bilgi birikimiyle ve bilinciyle YÖNLENDİRİLMİŞ olması da gerekir. BİÇEM, Osmanlıca deyişle ÜSLUP, bu yönlendirmenin dışta yani sanat eserinde görülür yüzüdür. Sanatçının tavrıdır, tutumudur. Anlam da buna göre değişir... Ben bir sanat yapıtının konusu ne olursa olsun, bağrında bir umut çiçeği taşımasından yanayım. Ne köyler öylecene kalacak, ne kentler. Her şey değişecek hiç kuşkusuz. Değişmeyen ise resimden resime, şiirden şiire geleceğe aktarılan çiçek olacak. Ama ustalıkla, ama incelikle, derinden derine. (Akın, 2019: 17-18)

"Çağımızın gelişmiş toplumlarında yaşamın iyice karmaşık olması, bütünüyle algılanabilir, anlaşılabilir olmaktan gittikçe uzaklaşması, bir de incelmış iş bölümü, yabancılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Doğasıyla, toplumuyla yaşamı bir bütün olarak algılayamayan insan, onun parçalanmış, bölümlenmiş biçimini gerçek olarak algılamaktadır. Yaşamda bu parçalanma ve ayrışma gittikçe daha çok artmakta, parçaların ilintileri yok olmaktadır. (Yazar/Şair Akın'ın bu yorumuyla postmodern zaman olgularına vurgu yaptığı kanaatindeyiz. İçinde bulunulan çağda cereyan eden olayların beraberinde getirdiği olgular insan ruhunda da bir kaos ve karmaşa yaratırken; insanın devinimli ve çalkantılı bu ruh hali ile oluşturduğu yapıtlar da zıtlıklar karmaşasında uyumu yakalama çabasının anlatılarına dönüşmüştür.) Tek tek, kopuk kopuk iletilen ayrıntı başta ilginç de gelse, bir kez okunmakta, seyredilmekte ama sonraya kalamamaktadır. Bir kez de tüketilip bitirilmek için üretilmiş olmaktadır.

Sanatın kendiliğinden bir amacı daha vardır: sanatsal dirimi sağlamakla yetinemez sanatçı, sürekliliği de sağlamak ister. Bunun için tek tek olayın, nesnenin somut algılanması yani nesnel gerçeklik sanatçının anlayışındaki bilinç, bilgi birikimiyle, yani tarihsel ve öznel gerçekliklerle karşılaşmalıdır.

Sanat, ne nesnel gerçekliğin kendisidir ne de olması gerekendir. Sanat, nesnel gerçeğin sanatçının anlayışındaki ön bilgi, bilinç birikimiyle karşılaşılıp bütünlenmesiyle oluşur. Bu yeni bütün, olanı da olması gerekeni de bağrında taşır... Bu nedenle, sanat gerçekliği yaşam gerçekliğine tıpatıp benzemez, onu olduğu gibi yansıtmaz, seçip, çoğaltıp ilginç kılar. Bağrında tohum olarak taşıdığı geleceğin çiçeği ile yaşamı zenginleştirir. Güçlüklere dayanma gücü, direnci verir. Sürekli dirimiyle, yaşamda diriliği taşıyana, devrimci olana güç katar. Yaşamın yıkılıp gitmekte olan yanlarına tutunmuş kişilerin sanattan korkusu bu yüzdendir." (Akın, 2019: 19-20)

"Şiir anlayışınız, dil tutumunuz nedir? Sormuşlar. Yanıt vermiştim:

Hayatın ve doğanın benden geçen şiirlerini yazıyorum. Ozan dünyayı sık sık donduran ve gözleyendir. Aralıksız gibi sık, sinema gibi. Hem gerçek, hem doğal devinim ayıklandığı, yeni bir düzene konduğu için, yepyeni bir gerçek. Ben bunu bir yerde geyik avcılığına benzetmişim. Şiir, tutku içinde bir avdır. Avcıdan, insan olduğu için acıma, iyi avcı olduğu için kesin bir öldürüm beklenir. Yanlış mı söyledim? Doğrusu şu ki ozandan başka kimse bunlara aldırıyor. Okur eline kadar gelmiş olan ürün üstüne yargılarını salıyor.

İyi okur ve eleştirmen, bir serüvenin eline geçmiş ürününden, sondan başa doğru bütün işlemleri sıraya koyarak şairin dünyayı dondurduğu ve gözlediği çıkış yerine varandır. Burda, şiir yazmanın ve

okumanın yalnızca bir duyarlılık işi olmadığını, çok deneyli, uzun bir eğitim işi olduğunu da söylemiş oluyorum.

Dil, şiirin kendisidir. Ozan dünyayı ayıklayıp yeniden düzenlediği gibi dili de düzenleyendir. Sonuçta bu düzenleme, konuşma ve düşünme dilindeki doğallığı yenip, içeriği şiirin serüvenine uygun düşen bir yapmalı (yapaylık değil) alabilmelidir. Sözcüklerin anlamları yalnız şiir ürününün güncel yükünü taşıyan tek boyutlu değil, gerilere doğru her noktada gerçeği tuta tuta derinleşen ikinci boyutlu olmalıdır.

Bir de söylemiş oluyorum ki her ozanın bir dili vardır ve bu dil onun başka şiirlerini okuyarak öğrenilmiş olur.” (Akın, 2019: 21)

“Şiir en yalınından en soyutuna dek yaşamla ilintilidir. Anlam dışına düşeni bile. Tüm öteki sanat dalları gibi onun da gereci hayatın kendisidir. Ölümlünün gözüne sonsuz bir çeşitlilik, katlılık, renklilik dahası, karmaşa gibi görünen hayatın tümüyle şiire geçirilmesi, o şiir bir ömrü kaplayacak uzunlukta bile olsa, yapılası bir şey değildir.

İster coşku içinde, ister soğukkanlı, yaklaşımımız ne türden olursa olsun durmadan seçme yapıyoruz. Seçiyor ve yeniden düzenliyoruz. Resim yaparken de nakış işlerken de mimarsak projemizi yaparken de. Bu seçilmiş ve yeniden düzenlenmiş olan hayat değildir. Bir üründür. Ürünlerimizin gereğine bakarken, onu ayıklarken kullandığımız ölçü, mihenk taşı, bizim ‘bakış açımız’dır. Bakış açımız olmadan yaptığımız bir sanat ürünü, bir şiir sayılmaz. Bakış açısı dediğimiz şey, şiir saydığımız, yani türünün genel kurallarına göre oluşmuş, başarılı her üründe vardır. Bakış açısı hayatın bir karmaşa olarak görülüp yansıtılmasını önler. Ayıklanıp estetik alanda yeniden üretilmesini sağlar. Neyin daha önemli, neyin daha önemsiz olduğunu, sıralamanın nasıl yapılması gerektiğini de bildirir. Bakış açımız bu seçme sıralama işini dilde de yapar.

Peki, bakış açısını yönlendiren nedir? Başta, oluşturan nedir? Hiç kuşkusuz bu sanatçının ideolojisidir. (Bu yabancı sözcüğü kullanmayı hiç mi hiç istemiyorum. Türkçedeki ‘dünya görüşü’ sözü gevşek ‘düşüncü’ sözü de eylemli yanını yok sayıyor.) Bu varsa açık seçik, aydınlık bir bakış açısı da var demektir.

Geçmişin sanatçıları, yazarları, ozanları içinde ürünü bir bakış açısından geçmiş olanları bugün de beğeniyoruz. Eskimeden, ezilmeden kalıyorlar. Dünya görüşleri, ideolojileri artık eskimiş bile olsa.

Ülkemizde İkinci Yeni dediğimiz dönemin kimi ozanını bugün artık hiç anımsamadığımız bir yığın saçmaya iten, bu açısızlıktır.

Bir ideolojik temelden, onun beslediği bakış açısından yoksunluğun, genelde insan, özde sanatçı kişiliğinde yansıyan boğuntu bizden önce de Batı’da ürünlerini vermişti. Bunları biliyoruz.

Bunaltının, çözümsüzlüğün, kişisellikten geçirilip topluma yansıtılmasını bir rastlantı sonucu değil, dünyaya damgasını vuran yayımcılıktan kaynaklandığını da biliyoruz.

Ne var ki insan insandır ve sürgit dışardan dayatılan bir çözümsüzlüğü, bunalmışlığı kişiliğinde, eserinde taşıyıp duracak değildi. Sürgit birinci, ikinci, beşinci yeni ve bunun Batı’ları dağınıklığı, anlamsızlığı, umarsızlığı, işlevsizliğiyle yazınımızı çöleştirecek değildi.

Yazar dedik, ozan dedik. Ya eleştirmen? Sözlerimiz elbet de onun için de söylenmiş olmaktadır. Sanatçı için bakış açısı ne denli gerekli ise, eleştirmen için de o denli gereklidir. Ürün üstüne yargılarını salan bir köşe yazarı için de. Bir okur için de.” (Akın, 2019: 22-24)

“Şiir, insanla insan, insanla dünya arasındakini seçerek bir başka düzleme aktarır ve yeniden kurar. Bir özel dil olmakla birlikte şiir bir iletişim aracıdır. Nesnel dayanağı olan coşkulu bir söylemdir. Kimi kez doğru giden bir oktur. Yeniden düzenlenmesi gereken yaşama, dünyaya usla karşı çıkmıştır. Başkaldırıcıdır.” (Akın, 2020a: arka kapak)

“Şiir, dizelere sıkıştırılmış bir nükleer enerji. Şiir, parçalanacak, patlayacak olan şey. İşte düzeni, egemenleri korkutan şey. Şiir hem haz, hem derinlik, hem sonsuz bir bağımsızlık, bağısızlık, hem çok ince bir denge, bir iç düzen. Sabır ve coşku.” (Akın, 2019: Bütün Eserleri I)

“Kimi kez bir sözcük, bir dize, kimi kez bir nesne, olay, konu, havadaki bir koku, dinginlik, esinti, şiir yazmaya kıskırtır beni. Sayamayacağım kadar çok şey şiiri uyandırır.

Türk şiiri de dünyadaki tüm şiirler gibi, sanat dalları gibi sorunlarla yüklü. Çünkü ortam sorunlu. Dünyanın, hayatın hızla değiştiği bir süreçte, her şeyin hızla eskidiği, eskitildiği bir dönemde şiirin olduğu gibi kalması düşünülemez. O da değişiyor. Yeni biçimler aranıyor. Genç ozanlar çeşitli denemeler yapıyorlar. Biz eskiler de şiirimizi kendinin tekrarı olmaktan kurtarmayı deniyoruz.” (Akın, 2019: 176-177)

“Her başarılı ozan şiire kendi duyarlılığı ile gelir. Bu duyarlılık yeni de değildir, eski de. Üstünde durulması gereken bu duyarlılığın niteliğidir.” (Akın, 2019: 176-177)

“Biz ozanlara ütopyaların kaldığı, bir süredir kesinlik kazandı. Kuşularımızın, kaygularımızın, acılarımızın ortasında bile elimizden alınmayan, alınamayacak olan düş gücümüz var. İş gücünün, ahlaksal değerlerin pratikten, düşündenden çekildiği yerde, insan düşlerine girdiği ve orada daha derinleşip daha yaygınlaştığı görülmüyor mu?” (Akın, 2019: 162)

Yazdıkça yaşama katılacağız. (Akın, 2019: 143)

“Eski bir ozan geleneğidir sanıldı: Onlar şiirlerini yazsınlar, az konuşsunlar, düze inmesinler. Yok. Bu bir gelenek değil bir kuraldır. Üstelik ozanın da değil. Camdan kulesinde büyüsel oyunlar yaparak kendilerini eğlendirsin isteyen kentsoylunun. Kim unutturmaya çalışırsa çalışsın biliyoruz, ülkemiz şiirinin geleneğinde ‘işlevsellik’ vardır, halk için, hayat için. Bu işlevselliğin bir sonucu da, ozanın neyi, niçin, kimin için yazdığını bilmesi, bunun hesabını vermesi. Düze inmesi, bir sis çanı gibi uyarıcı olması da var. Genç ozanlara birikimini açık seçik aktarma görevi de var.” (Akın, 2019: 9)

“Şiirin işlevi, tüm öteki sanatlar gibi iletişim kurmaktır. İnsanla dünya, dünyayla insan arasında. Şiir öyle bir dildir ki bilimin bile ulaşamayacağı gizler noktasına en yakın gider ve oradan aldığını en ulaşılmaz uçlara iletir.” (Akın, 2021: arka kapak)

“Kırk üç yıldır şiir yayımlayan bir ozanım. (Akın'ın 1995'te *Yeni Biçem*'de yayımlanan bir söyleşisinden) Bu uzun süre içinde, destanlar bir yana bırakılırsa, hemen her şiirim bir öncekine göre yenidir. Biri ötekinin uzantısı değildir. Kendi bütünlüğünü tek başına taşır. Kendi biçimini, dilini getirmiştir. Kimi ozanda bu biçim ve dil kitabın tümünü kapsar. Yine de dönüp baktığımda görüyorum ki bir Gülten Akın dili oluşmuş.

Şiirlerim izleklere göre dönemlere ayrılabilir. İlk üç kitabımda, Rüzgâr saati, Kestim Kara Saçlarımı Sığıda'da bireysel izleri, sonrakilerde toplumsal olanı baskın görebilirsiniz. Bireyseli daha çok geniş dolayımli atıflarla, yan anlamlardan geçerek sislendirilmiş, birinci anlam gerilere çekilmiş olarak; toplumsal izlekleri ise (Kırmızı Karanfil, Ağıtlar ve Türküler, İlahiler...) anlamı belirginleştirici bir biçim içinde yazdım. Şimdikilerde yeni denemeler yapıyorum, kendi dilim içinde.” (Akın, 2019: 177)

Sonuç

Türk şiirinden önce Batı'da var olan ve ideolojik bir temelden yoksun şiir anlayışının, dünyayı tesiri altına alan yayılmacılıktan kaynaklı olduğunu belirten Gülten Akın'ın, bu sürgit anlayışın işlevsizliği ile yazınımızı çölleştirecek güce sahip olmadığı düşüncesi; onun, yazın hayatına kazandırdığı ilk yapıtlarında, eleştirdiği bu üslubu denemiş olmasına karşın daha sonraları şiir anlayışında karşıt bir tepki geliştirdiğinin göstergesidir. Bu farkındalıkla birlikte şiirine toplumsal fayda işlevselliği kazandırma amacı güden Akın'ın bu hususta büyük başarıya ulaştığı söylenebilir. O halde Akın'ın edebî üslubunun geçirdiği değişim için şu söylenebilir ki: Akın dünyaya ve şiire bakışını kapalılık ve umursamazlıktan kurtarmış bir ozandır. Yani ne Saf, ne Garip, ne İkinci Yeni'dir. Dili ne kapalı, ne de ağdalı bir dildir. Şiirine tebessüm ettirmeyen bir ironi, bir hiciv; dosdoğru, örtüsüz bir itirazla birlikte tertemiz bir neşe hâkimdir. Şair Akın, yaşamın neşe ve hüznün gibi karşıt duygularını başarı ile yan yana getirmeyi, yani hayatın gerçeklerini birbirinden koparmadan, samimi bir üslupla harmanlamayı başarmıştır. İlk verimlerinden sonra sade, süssüz, berrak, açık, anlaşılır, yalın bir anlatım gücüne evrilen Akın şiiri, gücünü söz sanatlarından almayan bir güce sahip, derin bir mana ve kendi tarzını bulmuş bir sadelikten ihtiva, tüm dünya insanların ortak konuştuğu bir lisan gibidir denilebilir. Yani Akın, halk yaşamı ve dili ile ördüğü şiirine adeta arkaik çağlardan gelmiş bir lisanın dirim gücünü kazandırmayı da başarmış bir ozandır. Şiirin oluşum sürecini "Brecht'in bir şiirinin ansıttığı gibi, düşlerimiz yeşeren buğday denizini muştulayabilir. Ama orda durulabilir mi? Yeşeren buğdayın sararması vardır. Bir ürün alma mevsimi gelir ardından. Sonra da tanelerin ekmeğe, ekmeğin emeğe dönüşmesi. Ve sürer bu böyle." cümleleri ile tasvir eden Akın için şiirin süreci, toplumun değişme süreci, buğdayın yetme süreci hep birbirine benzer. Ve ürün gerçekleşince kaynağına yani halkın yaşamına döner.

Kaynakça

- Akın, Gülten (2019). *Şiiri Düzde Kuşatmak*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, Gülten (2020a). *Kırmızı Karanfil 1956-1971 Toplu Şiirleri I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, Gülten (2020b). *Ağıtlar ve Türküler 1972-1983 Toplu Şiirler II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, Gülten (2020c). *Kestim Kara Saçlarımı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akın, Gülten (2021). *Uzak Bir Kıyıda 1991-2013 Toplu Şiirler III*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bingöl, Ulaş (2018). *Postmodern Zamanın Metal Şairi: Murathan Mungan'ın Şiirlerinde Postmodernizmin İzinde*, İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Ergülen, Haydar (2019). *Gülten ile Behçet*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Gül, Ayşen (2009). *Şehir ve Aşk*, ed. Aydın Şimşek, Ankara: Kanguru Yayınları.
- Kolcu, Ali İhsan (2009). *Asaf Halet'in Poetikası*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Okay, M. Orhan (2019). *Poetika Dersleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Turan, Güven (2019). "İki Şiir Arasında Gülten Akın / Önsöz", *Gülten Akın Bütün Eserleri I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yılmaz, Enser (2016). "Yalnızlık ve Kadın Bağlamında Gülten Akın'ın Şiirleri", *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/259867>, S.1, s.31-38, Erişim tarihi: 23.09.2021.